

УДК 027:025.2:004]((5-15)+620)

Артем Лямець,
молодший науковий співробітник
відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ

Комплектування фондів Александрійської бібліотеки: мультимедійні матеріали, електронні ресурси, бази даних

У статті розглядається статистика надходження до Александрійської бібліотеки мультимедійних матеріалів, електронних ресурсів та передплата баз даних. Прیدілено увагу реорганізації фондів мультимедіа та електронних книг, рекомендаціям UNESCO щодо комплектації матеріалів, критеріям та засобам відбору електронних видань. Аналізуються диференціації передплачених баз даних, їхня тематична специфіка.

Ключові слова: бібліотеки Близького Сходу, бібліотеки Єгипту, Бібліотека Александріна, формування фондів, джерела комплектування фондів, мультимедійні матеріали, електронні ресурси, бази даних.

Процеси комплектування фондів мультимедійних документів реалізують у Бібліотеці Александріна працівники Секції комплектування Відділу бібліотечного опрацювання видань та роботи із фондом. Фондотримачем є Бібліотека мистецтв, мультимедійних та аудіовізуальних матеріалів. Статистичну інформацію щодо зростання фондів мультимедіа книгозбірні продемонстровано у табл. 1, 2.

Таблиця 1

Зростання фондів мультимедійних матеріалів Бібліотеки Александріна за 2002—2011 рр.¹

Роки	Кількість одиниць зберігання
2002—2003	5 000
2003—2004	7 139
2004—2005	8 516
2005—2006	15 856
2006—2007	20 388
2007—2008	81 553 (разом із фондом спеціальних бібліотек)
2008—2009	90 775 (разом із фондом спеціальних бібліотек)
2009—2010	101 060 (разом із фондом спеціальних бібліотек)
2010—2011	108 981 (разом із фондом спеціальних бібліотек)

Таблиця 2

Надходження фондів мультимедійних матеріалів до Бібліотеки Александріна за роками

Роки	Кількість одиниць зберігання
2002—2003	5 000
2003—2004	2 139
2004—2005	1 377
2005—2006	7 340
2006—2007	4 532
2007—2008	61 165 (разом із фондом спеціальних бібліотек)

¹ У 2007—2008 рр. у річних звітах Александрійської бібліотеки змінився облік зібрань мультимедіа. Зокрема, було створено фонд спеціальних бібліотек, який охоплював і мультимедійні матеріали (Annual Report 2007—2008. — Alexandria : Bibliotheca Alexandrina, 2008. — 229 p).

© Лямець А., 2015

2008—2009	9 222 (разом із фондом спеціальних бібліотек)
2009—2010	9 285 (разом із фондом спеціальних бібліотек)
2010—2011	8 921 (разом із фондом спеціальних бібліотек)

Розглянувши статистичні відомості щодо комплектування Александрійської бібліотеки мультимедійними матеріалами, констатуємо різке зростання обсягу фондів, зокрема у 2007—2008 зв. р., що зумовлено об'єднанням колекції мультимедійних матеріалів із зібранням спеціальних бібліотек.

Від 2002 р. співробітники установи широко популяризують електронні та інтернет-ресурси, презентують на власному сайті оцифровані матеріали, від 2005 р. співпрацюють з організацією DLF (Digital Library Federation).

Комплектування фондів вирішує завдання відбору літератури не лише до друкованих, а й до електронних ресурсів. Особливу увагу приділено розвитку колекцій цифрової періодики. Джерелами комплектування є передплата, власні інформаційні ресурси, передплата повнотекстових або реферативних баз даних. Статистику надходження електронної періодики до Александрійської бібліотеки відображено у табл. 3, 4.

Таблиця 3

Зростання² фондів електронної періодики у Бібліотеці Александріна за 2002—2011 рр.

Роки	Кількість одиниць зберігання
2002—2003	7 000
2003—2004	7 239
2004—2005	24 799
2005—2006	25 000
2006—2007	25 000
2007—2008	36 000
2008—2009	49 400
2009—2010	50 804
2010—2011	65 054

² Підсумована кількість електронної періодики (од. зб.), що надійшла у 2002—2011 зв. рр. Кожне наступне значення є сумою кількості електронних журналів за попередні та за поточний рік.

Таблиця 4

**Надходження електронної періодики до Бібліотеки
Александріна за 2002—2011 рр.**

Роки	Кількість одиниць зберігання
2002—2003	7 000
2003—2004	239
2004—2005	17 560
2005—2006	201
2006—2007	—
2007—2008	11 000
2008—2009	13 400
2009—2010	1 404
2010—2011	14 250

Статистичні відомості свідчать, що у 2003—2004, 2005—2006, 2006—2007, 2009—2010 зв. рр. переплата на електронну періодика в Александрійській бібліотеці була мінімальною. Найбільше число надходжень зафіксовано у 2004—2005 зв. р. — 17 560 од. зб. та 2010—2011 зв. р. — 14 250 од. зб. Окрім періодики, фонди комплектуються електронними книгами. Головними джерелами поповнення цих колекцій є купівля, отримання цифрових копій у подарунок від видавців, авторів та інформаційних центрів, передплата повнотекстових або реферативних баз даних. Бібліотека Александріна співпрацює з університетами, видавництвами та іншими організаціями, які надають вільний доступ до електронних книг, розробляють проекти оцифрування відібраних праць із різноманітних наукових дисциплін. Серед цих проєктів: Cornell University Library Windows on the Past (вільний доступ до історичних матеріалів, зокрема книг із математики, історичної літератури штату Нью-Йорк та ін.); Electronic Texts Center (проєкт Бібліотеки Університету Вірджинії, вільний доступ до британської та американської художньої літератури, книги з американської історії, афро-американські документи, релігійні матеріали, твори В. Шекспіра та ін.); FreeBooks4Doctors (англо-, франко- та німецькомовні книги й довідники з медицини); Library of Economics and Liberty: Books and Essays Online (проєкт започаткували представники приватної організації Фонд свободи (Liberty Fund, Inc.), вільний доступ до книг з економічних дисциплін); Project Gutenberg (понад 15 000 цифрових видань у вільному доступі, основний тематичний напрям — художня література); The National Academies Press (видавництво пропонує майже 3000 книг у відкритому доступі за різними дисциплінами, надає можливість придбати літературу); The Online Book Page (сервіс започаткував бібліотечний дослідник із Пенсільванського Університету; книги у відкритому доступі за різними науковими дисциплінами) [9]. Розглянемо статистику надходження електронних книг у 2004—2012 рр. (табл. 5, 6).

Таблиця 5

**Зростання фонду електронних книг
Бібліотеки Александріна у 2004—2012 рр.**

Роки	Кількість одиниць зберігання
2004—2005	20 000
2005—2006	30 000
2006—2007	25 000 (фонд електронних книг було реорганізовано у фонд eBrary)
2007—2008	41 000
2008—2009	59 697
2009—2010	84 949
2010—2011	95 476
2011—2012	111 039

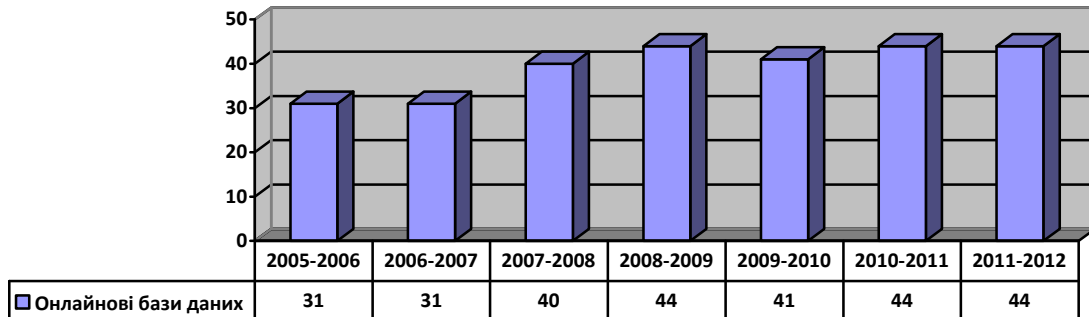
Таблиця 6

**Надходження електронних книг до Бібліотеки
Александріна у 2004—2012 рр.**

Роки	Кількість одиниць зберігання
2004—2005	20 000
2005—2006	10 000
2006—2007	- 5000 (фонд електронних книг було реорганізовано у фонд eBrary)
2007—2008	16 000
2008—2009	18 697
2009—2010	25 252
2010—2011	10 527
2011—2012	15 563

Надходження електронних книг розпочалося від 2004—2005 зв. р. У 2006—2007 рр. колекцію цифрових видань було реорганізовано у фонд eBrary, внаслідок чого вилучено 5000 од. зб., що не відповідали вимогам Профілю формування фондів та Профілю комплектування фондів Александрійської бібліотеки. eBrary не лише акумулює електронні видання, а є автоматизованою системою, що надає доступ до повнотекстових мережових екземплярів (зокрема, провідних видавництв світу). Основними тематичними рубриками фонду є: економіка, комп'ютерні технології, гуманітарні науки, освіта, література, філософія, психологія та ін. Окрім цього, сервіс містить масштабну колекцію карт [9]. Надходження до фонду не є сталими. Після реорганізації виявлено зростання кількості одиниць зберігання (до 2009—2010 зв. р.). А відтоді спостерігалось зниження (було виділено менше бюджетних асигнувань на закупівлю), що пояснювалося складною економічною та політичною кон'юнктурою напередодні Революції 2011 р.

Окрім електронної періодики та книг, Александрійська книгозбірня передплачує державні та комерційні онлайн бази даних [11]. Основною особливістю їхнього обліку є те, що з 2007—2008 зв. р. до сумарної кількості мережових ресурсів додано депозитарні (ООН, ЮНЕСКО тощо). Усі бази диференційовано за такими ознаками: тип та вид видання (бази електронних книг або журналів, статистика, офіційні документи, мультимедійні матеріали); зміст (повнотекстові, реферативні, бібліографічні); тематика (мультидисциплінарні, гуманітарні, науково-технологічні, медичні, бази суспільних наук та ін.). Серед повнотекстових мультидисциплінарних баз періодики, що передплачує Бібліотека Александріна, виокремимо SpringerLink, Academic Search Complete, Aluka, ScienceDirect, JSTOR, General OneFile. 3-поміж реферативних та наукометричних баз періодики передплачується Scopus. Важливими повнотекстовими мультидисциплінарними БД цифрових видань є OECD iLibrary, World Bank Library, ScienceDirect, SpringerLink та ін. Окрім міждисциплінарних, важливою складовою комплектування фондів установи є передплата періодики із суспільних наук: Business Source Complete (BSC), EconLit with Full Text, Education Source, Library and Information Science Source, Psychology and Behavioral Sciences Collection, Regional Business News. Науково-технологічні та медичні БД періодики об'єднано в одну групу: Consumer Health Information (in Arabic), Biological and Agricultural Index Plus, Dentistry and Oral Sciences Source, Environment Complete, Food Science Source, IEEEExplore-IEEE Electronic Library (IEL), MEDLINE with Full Text, SPORTDiscuss with Full Text [12]. Нижче наведено статистичну інформацію щодо електронних матеріалів (diagr. 1).

Діагр. 1. Кількість державних та комерційних онлайн баз даних, використаних у Бібліотеці Александріна в 2005—2012 рр.

Найбільше число БД припадає на 2008—2009, 2010—2011, 2011—2012 зв. рр. (44 бази), найменше зафіксовано в 2005—2006 та 2006—2007 зв. рр.

Висновки. Зібрання Александрійської бібліотеки комплектується мультимедійними матеріалами на загальних підставах відповідно до вимог Профілю формування фондів. Відбір мультимедійних документів залежить від рівнів комплектування. Секція комплектування Відділу бібліотечного опрацювання видань та роботи із фондом отримує мультимедійні матеріали із різноманітних джерел (закупівля, дари, книгообмін). Першочергово приймаються документи за такими тематичними рубриками: давня Александрійська бібліотека, наукова та технологічна етика, гендерні питання, вода та навколишнє середовище, мистецька критика, єгиптологія, місто Александрія (5-й рівень повноти комплектування фондів — найповніше охоплення наукових матеріалів). На другому місці — історія науки, генетика та біотехнологія, історія писемності та ін. (4-й рівень повноти комплектування фондів — науковий).

Формування БД електронної періодики має історичні та організаційні передумови. Від 1991 р. бібліотечні радники проекту з ЮНЕСКО відпрацьовували підходи для полегшення відбору періодичних та продовжуваних видань. Зокрема, було застосовано дуальні комплекси: рубрика DDC — допоміжні засоби відбору для предметної рубрики. Серед найважливіших були: бібліотека та інформаційна наука (DDC 025), філософія (DDC 100—149; 170—190), релігія (DDC 200—299), суспільні науки та статистика (DDC 300—319) та ін. До 2002 р. періодичні видання надходили на мікрофлішах, відтоді відбувся перехід до використання електронних ресурсів через мережу Інтернет. Відбір цифрових документів пов'язаний як з рекомендаціями ЮНЕСКО, так і з діяльністю двох важливих підрозділів бібліотеки: Секцією розвитку фондів та Секцією досліджень Відділу громадського обслуговування. Серед засобів відбору використовуються іноземні журнали, що містять інформацію про електронні та друковані ресурси, зокрема American Libraries, Library Journal. Також застосовуються каталоги близькосхідних та іноземних видавців: Oryx Press, K. G. Saur Verlag, Kalamat Arabia, Al-Dar Al-Masriah Al-Lubnaniah та ін. Широко використовуються бази даних електронних журналів, зокрема реферативних: Academic Search Complete; Aluka; General One-File; JSTOR; ScienceDirect; SpringerLink; Scopus; Agricola; Embase; Garden, Landscape and Horticulture Index, International Pharmaceutical Abstracts; ERIC; FRANCIS; PsycINFO та ін. Окрім того, установа передплачує державні та комерційні бази даних, електронні книги тощо.

Основною метою цих джерел комплектування фондів є надання швидкого, комплексного доступу до бібліографічної та повнотекстової інформації, бібліографічних по-

силань із державних та комерційних документів. Александрійська бібліотека використовує майже 40 БД, з яких основними є 21. Найбільше книгозбірня передплачує міждисциплінарних (14), науково-технологічних та медичних баз даних (14).

Список використаної літератури

1. Annual Report 2002—2003. — Alexandria : Bibliotheca Alexandrina, 2004. — 94 p.
2. Annual Report 2004—2005. — Alexandria : Bibliotheca Alexandrina, 2005. — 230 p.
3. Annual Report 2005—2006. — Alexandria : Bibliotheca Alexandrina, 2006. — 280 p.
4. Annual Report 2006—2007. — Alexandria : Bibliotheca Alexandrina, 2007. — 269 p.
5. Annual Report 2007—2008. — Alexandria : Bibliotheca Alexandrina, 2008. — 229 p.
6. Annual Report 2008—2009. — Alexandria : Bibliotheca Alexandrina, 2009. — 135 p.
7. Annual Report 2009—2010 (Overview). — Alexandria : Bibliotheca Alexandrina, 2010. — 84 p.
8. Annual Report 2010—2011. — Alexandria : Bibliotheca Alexandrina, 2011. — 161 p.
9. Bibliotheca Alexandrina. The Library. Books, Journals and More. E-Books&e-texts. — Mode of access: <http://bibalex.org/libraries/presentation/static/12330>. — Title from the screen.
10. Annual Report 2011—2012. — Alexandria : Bibliotheca Alexandrina, 2012. — 128 p.
11. Bibliotheca Alexandrina. The library. Books. Journals and More. Databases. — Mode of access: <http://www.bibalex.org/Libraries/Presentation/Database/12DatabaseSearch.aspx>. — Title from the screen.
12. Bibliotheca Alexandrina. E-theses, e-references, statistics, e-books, illustrations. — Mode of access: <http://www.bibalex.org/libraries/erflyer.pdf>. — Title from the screen.

В статті розглядається статистика отримання Александрійською бібліотекою мультимедійних матеріалів та електронних ресурсів, а також підписка на бази даних. Обрачається увага на реорганізацію фондів мультимедіа та електронних книг, рекомендації ЮНЕСКО стосовно комплектації матеріалів, критерії та інструменти вибору електронних видань. Аналізуються диференціації підписаних баз даних, їх тематична специфіка.

Statistics of multimedia materials and electronic resources receiving, databases subscription are in the focus of the article. We have drawn attention to the multimedia and electronic books collections restructuring, UNESCO suggestions concerning selection of materials, electronic materials selection tools and selection criteria. Differentiations of subscribed databases and their subject specifics are being analyzed.

Надійшла до редакції 22 липня 2015 року